

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО
ВІДДІЛ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ ЦЕНТРУ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Кваліфікаційна робота

рівня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬ»**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконала: студентка групи ЗВ – 42зсп
Красневич-Невінська О. М.
Керівник: к. е. н., доцент
Ступень О. І.

ДУБЛЯНИ - 2025

УДК 332.33

Організація раціонального використання земель. Красневич О. М. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Львів, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, 2025 р.

44 с. текст. частини, 8 таблиць, 6 рисунків, 26 використаних джерел.

У кваліфікаційній роботі розглянуто формування підходів до забезпечення підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Важливими аспектами, які мають суттєвий вплив на загальну ефективність землекористування, є законодавчі екологічні обмеження, необхідні для забезпечення загального збереження відповідного стану сільськогосподарських угідь і винятково актуальні в період перетворення світової економічної системи.

Оцінкою нинішнього стану інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств визначено необхідність державного стимулювання інвестиційної діяльності в цьому напрямі через впровадження податкових пільг та адресного субсидування сільськогосподарського виробництва.

Для оцінки впливу складу земель на екологічну стабільність території Лагодівського старостинського округу розраховано коефіцієнт екологічної стабільності землекористувань та коефіцієнт антропогенного навантаження, який визначає вплив діяльності людини на стан навколишнього середовища і земельних ресурсів.

Ключові слова: земельні ресурси, використання земельних ресурсів, сільськогосподарські підприємства, економічна ефективність.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ	8
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТУ	13
2.1. Загальні відомості.....	13
2.2. Природні умови.....	13
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	16
3.1. Аналіз інформативної бази раціонального використання земель...16	
3.2. Формування природоохоронних обмежень у використанні земель старостинського округу.....	19
3.3. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу.....	26
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	33
РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	37
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Стрімкі технологічні зміни в аграрній сфері викликають інтенсивні та повсюдні впровадження нових технологій у функціонування сільськогосподарських підприємств. До цього призводить залучення професійного управління та формування великих фінансово потужних агрохолдингів, які мають достатні ресурси для забезпечення впровадження технологічних інновацій. Незважаючи на в цілому досить сприятливу для сільськогосподарських підприємств в Україні динаміку на внутрішньому та зовнішньому ринках, ефективність їх функціонування залишає бажати кращого. Ключовою з головних проблем, що призводить до подібної ситуації, є недостатня ефективність використання існуючих земельних ресурсів, що зв'язана, з однієї сторони, з недостатнім обсягом інвестицій у поліпшення сільськогосподарських земель протягом минулих років. А з іншої сторони – переважна кількість сільськогосподарських підприємств віддає привілею фінансуванню інвестицій не у земельні ресурси, а у поліпшення технічної бази виробництва.

Збільшення навантаження на земельні ресурси при тривалому недофінансуванні заходів щодо їх збереження та поліпшення призводить до зниження ефективності їх використання аграрними підприємствами. Земельні ресурси є найбільш доступним і якісним резервом підвищення продуктивності сільськогосподарських підприємств. Покращення якості земельних ресурсів дає можливість аграрним підприємствам вирощувати та виробляти більш якісну та конкурентоспроможну продукцію, яка користується попитом, особливо на зовнішніх ринках, у більших обсягах. Від підвищення ефективності використання земельних ресурсів залежить формування високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Вирішення питань підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь вимагає від сільгоспвиробників реалізації комплексу заходів, які спрямовані на пошук необхідних інвестиційних

ресурсів для таких заходів, та вимагає залучення нових технологій землекористування, що ґрунтуються не тільки на підвищенні ефективності виробництва, але також включають екологічну складову.

Дослідження питань забезпечення ефективності використання земельних ресурсів аграрними підприємствами має багато наукових розробок і висвітлено у спеціальній економічній літературі. Вивчення технологій, що сприяють підвищенню ефективності землекористування підприємствами аграрного сектору та еколого-економічних аспектів землекористування, є одним із основних напрямків наукових досліджень.

На нашу думку, слід виокремити роботи ряду науковців, які деталізують економічну сутність питання забезпечення ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. У цьому аспекті можна виділити роботи таких відомих учених і практиків, як Ауцінса А., Бабміндри Д., Даниленка А., Паньківа З., Паскуаля У., Герцига А. Слід також відмітити спеціалізовані наукові розробки, пов'язані з дослідженням методів стимулювання підвищення ефективності використання земельних ресурсів аграрними підприємствами, які представлені в працях Коваль О., Музика П., Паляничка Н., Пауль К. та багатьох інших науковців.

Мета роботи – визначити практичні та теоретичні аспекти трансформації підходів до забезпечення підвищення ефективності використання земельних ресурсів від адміністративно-економічних змін у системі регулювання сільськогосподарського виробництва.

Завданням кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей трансформації підходів до забезпечення підвищення ефективності використання земельних ресурсів аграрними підприємствами через загальну зміну вимог до землекористування сільськогосподарськими товаровиробниками та істотним покращенням технологічної бази сільськогосподарського виробництва.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Залежно від специфіки виробництва та цільового призначення земель, які використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами в Україні різняться. Оскільки переважна більшість земельних ресурсів використовується у сфері рослинництва, то галузева спеціалізація сільського господарства має значний вплив на використання земель. На інвестиції в розвиток земельних ресурсів може впливати право власності на землю. Право приватної власності на землю сільськогосподарського призначення в Україні запроваджено лише недавно. До недавнього існувала складна система оренди та прихованих приватних відносин, які не спонукали землекористувачів робити значні інвестиції у покращення якості земельних ресурсів.

Реформування системи земельних відносин, становлення ринку земель в Україні, а також адміністративно-бюджетна децентралізація сільської місцевості, що відбулася в останні роки, суттєво вплинули на раніше сформовану систему використання земельних ресурсів, перетворивши її у більш відкриту, прозору систему, що діє на ринкових базисах. Результатом цього стало суттєве розширення потенційних можливостей сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств для перспективного планування розвитку власної діяльності на нових, чітко сформованих принципах взаємовідносин у галузі регулювання власності на землю та можливість її використання як основного ресурсу [3, с. 76]. За останні кілька років спостерігається зменшення загальної динаміки сільськогосподарських угідь. За площею сільськогосподарських угідь на душу населення Україна займає одне з перших місць.

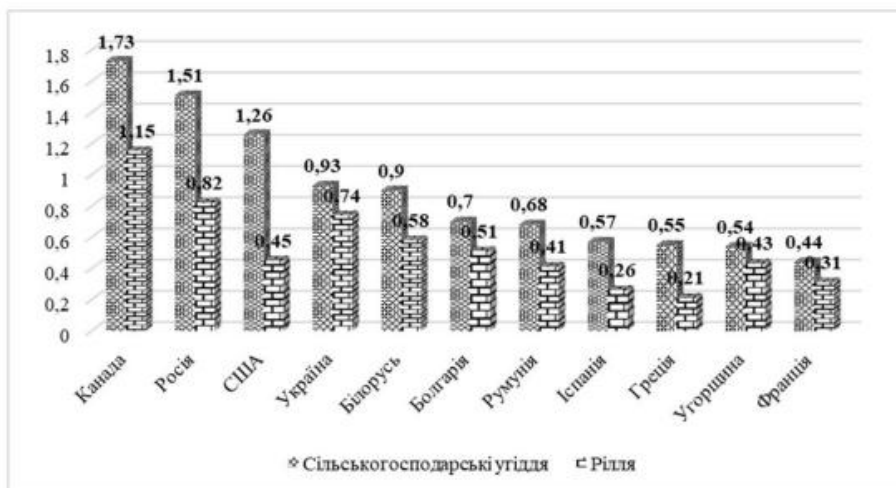

Рисунок 1. 1 - Площа сільськогосподарських угідь та ріллі з розрахунку на одного жителя в окремих країнах світу та в Україні у 2022 р., га

Особливість використання земельних ресурсів вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами визначається даною специфікою, що на одного жителя України припадає 0,74 га ріллі та 0,95 га сільськогосподарських угідь загалом. Основним критерієм ефективності їх використання є оцінка рівня врожайності порівняно з цими показниками в інших країнах світу. Залежно від особливостей їх географічного положення кліматичні умови можуть по-різному впливати на показники в різних країнах. Зіставимо врожайність основних сільськогосподарських культур України з урожайністю інших країн з подібними кліматичними умовами (рис. 2).

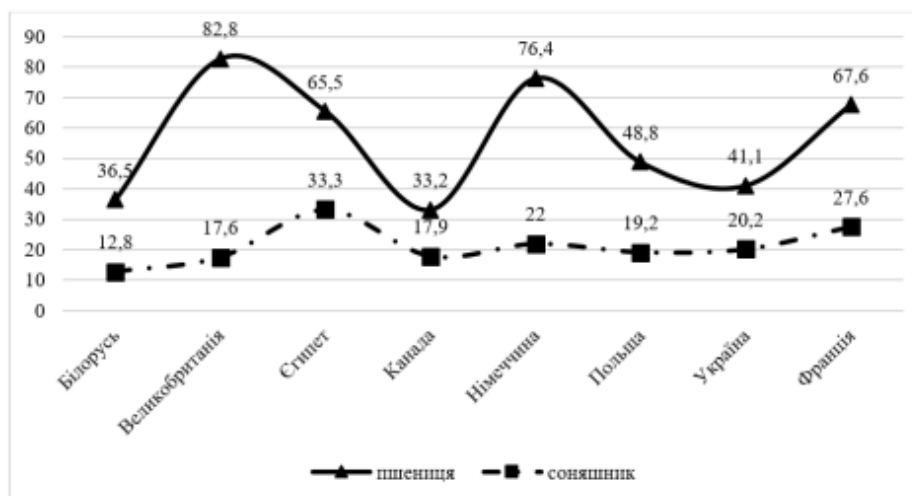

Рисунок 1.2 - Середня врожайність пшениці та соняшнику в Україні та окремих країнах світу у 2022 році, ц/га

За середньою врожайністю основних сільськогосподарських культур Україна відстає від інших країн. Слід зазначити, що не всі ці країни розташовані у сприятливих кліматичних умовах, що забезпечують більшу врожайність окремих культур. Можна твердити, що вища продуктивність визначається вищою технологічною базою або якістю земельних ресурсів. Порівняно з аналогічними землями в Німеччині чи Франції, якість сільськогосподарських земель в Україні вища. Попри це за середньою врожайністю ці дві країни випереджають Україну. Причиною цього є не тільки використання більш прогресивних технологій сільськогосподарськими підприємствами цих країн, але й використання більш прогресивних технологій для вирощування сільськогосподарської продукції та більші інвестиції у збереження та розвиток сільськогосподарських угідь сільськогосподарськими товаровиробниками цих країн. Збільшення продуктивності дозволить цим країнам вийти на лідируючі позиції у світі за цим показником.

Також слід звернути увагу на те, що великі сільськогосподарські підприємства України змушені дотримуватися стандартів ЄС щодо якості сільськогосподарської продукції через доступ до ринків Європейського Союзу [24, с. 76]. Для забезпечення такої якості вітчизняні агрохолдинги потребують значних інвестицій у вдосконалення виробничих процесів. Збереження та поліпшення земельного фонду підприємств призводить до загального підвищення ефективності їх діяльності за рахунок підвищення ефективності використання наявних земельних ресурсів. Попри це Музиною П. зазначено, що «дослідження параметрів розвитку аграрної структури в Україні дає змогу відзначити її особливості, які характеризуються переорієнтацією в структурі виробництва сільськогосподарської продукції на одноосібні селянські господарства та значні подрібнення землекористування сільськогосподарських підприємств» [10, с. 47].

На ефективність використання земельних ресурсів у сільському господарстві, поряд із цим, впливає екологічна ефективність землекористування. Боротьба зі зміною клімату на перше місце виведено

використання земельних ресурсів серед екологічних критеріїв кінцевої продукції. Потенційна загроза «податків на викиди вуглецю», яка визначена в протоколах Європейської Комісії щодо забезпечення скорочення шкідливих викидів, передбачає додаткове оподаткування продукції, яка виробляється з використанням недостатньо екологічних технологій [20]. Це викликає необхідність збільшення інвестицій у технологічні бази сільськогосподарського виробництва з метою її покращення щодо виконання встановлених обмежень, а також покращення якості основного ресурсу сільського господарства – землі.

Паляничко М. зазначив, що «сучасні способи використання земельних ресурсів в Україні не відповідають вимогам збалансованого природокористування. Негативні наслідки порушення співвідношення між угіддями призводять до посилення деградаційних процесів (водна, вітрова ерозія); втрати родючості ґрунту (зменшення вмісту гумусу, ущільнення ґрунтів, порушення балансу біогенних елементів, вторинні геохімічні аномалії тощо) та збіднення біорізноманіття і, як наслідок, до зниження продуктивності земель» [12, с. 129].

Попит на природні ресурси та екологічні послуги виявляють показники екологічної ефективності та заходи екологічної ефективності. [18, с. 26]. Вони не мають відношення до ландшафтно-екологічних процесів, які надають товари та послуги в процесі сільськогосподарського виробництва. Індикатори екологічної ефективності не враховують запаси природних ресурсів або потенціал екосистем щодо надання послуг для навколишнього середовища, наприклад, зменшення негативного впливу виробничого процесу на навколишнє середовище. Оцінка екологічної ефективності землекористування на рівні виробників сільськогосподарської продукції не відповідає екологічній шкоді, але вимагає від підприємств покращення локальних характеристик земельних ресурсів, таких як тип ґрунту чи рельєф.

Забезпечення підвищення ефективності використання земельних ресурсів аграрними підприємствами в Україні неможливе без інвестування у

вдосконалення технологічної бази виробництва та екологічного покращення якості сільськогосподарських земель. Виконання завдань щодо зростання інвестицій у поліпшення якості земельних ресурсів вимагає перерозподілу витрат сільськогосподарських підприємств, коли частина їх обов'язково має бути спрямована на інвестиції. Забезпечення подібного перерозподілу інвестицій, з однієї сторони, здійснюється через ринковий механізм, коли підприємства, що виходять на зовнішні ринки, зобов'язані підвищувати якість власної продукції шляхом вдосконалення виробничих процесів і підвищення якості існуючих ресурсів, зокрема землі.

Позаяк такий вплив є лише для великих виробників, які регулярно постачають свою продукцію на зовнішні ринки, слід розробити систему нормативно-законодавчого стимулювання, яка б охоплювала всі аграрні підприємства, включно з малими. Такими стимулами мають бути податкові пільги та цільове субсидування заходів щодо рекультивації сільськогосподарських угідь відповідно до показників екологічної ефективності використання земельних ресурсів.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТУ

2.1. Загальні відомості

Лагодівський старостинський округ Перемишлянської міської громади Львівського району Львівської області розташований в крайній північній частині території району на віддалі 45 км від обласного центру м. Львова і об'єднує населені пункти: с. Лагодів, хутори Добра і Ясна, в яких нараховується 380 дворів із загальною кількістю населення 875 чол.

Транспортні зв'язки здійснюються як по шосейних дорогах загальнодержавного значення, так і районного значення: с. Лагодів-Погорільці, с. Лагодів-Шопки та внутрігосподарських дорогах.

2.2. Природні умови

У сільському господарстві важливу роль відіграють природні умови місцевості. За природно - сільськогосподарським районуванням територія сільської ради входить в Перемишлянський агрогрунтовий район Західного вологого Лісостепу. Клімат характеризується високою зволоженістю, м'якими зимами з частими відлигами і помірно теплим літом. За багаторічними даними Перемишлянської метеорологічної станції середньорічна температура повітря складає $+6,8^{\circ}\text{C}$, сума позитивних температур за вегетаційний період дорівнює 2320°C . Тривалість вегетаційного періоду з температурою вище 5°C становить 205 - 210 днів, а з температурою понад 10°C - 155 - 160 днів. Середньорічна сума атмосферних опадів становить 663 мм, з яких 460 мм випадає у весняно - літній періоди.

Пануючі вітри в осінньо-зимовий періоди - північно-західні, у весняно-літній періоди - південно-західні.

В рельєфному відношенні територія господарства знаходиться в межах головного Європейського вододілу між басейнами Чорного і Балтійського

морів, тобто в районі переходу Гологірського низькогірного уступу Подільської височини до Верхньо-Бузької рівнини Малого Полісся. Землі самого Гологірського уступу і Перемишлянського плато розчленовані, носять схилів характер з крутизною переважно 5-10° із розвиненою яскраво-балковою сіткою до 2,5 км.

Землі північно-західної частини території переважно рівнинні з пологими схилами, крутизною 3-5°, які далі на північ поступово переходять в плоску дренавану рівнину.

В зв'язку з складеними формами рельєфу значне поширення мають змиті землі.

Найбільш поширеними ґрунтами є ясно-сірі опідзолені та сірі опідзолені легкосуглинкові (40%), темно-сірі опідзолені і чорноземи опідзолені середньо суглинкові (28%), чорноземи карбонатні і дернові карбонатні середньо суглинкові (25%), інші (7%).

Таблиця 2.1 - Експлікація агровиробничих груп ґрунтів

Шифр агрогрупи	Назва ґрунту	Площа	
		га	%
1	2	3	4
37Г	Ясно-сірі та сірі опідзолені поверхнево глеюваті та реградовані слабо змиті легкосуглинкові	140,83	6,56
38Г	Ясно-сірі та сірі опідзолені поверхнево глеюваті та реградовані середньо змиті легкосуглинкові	222,81	10,38
39в	Сірі опідзолені поверхнево глеюваті та реградовані сильно змиті легкосуглинкові	33,99	1,58
40д	Темно-сірі реградовані середньосуглинкові	67,64	3,15
49Г	Темно-сірі опідзолені поверхнево глеюваті слабо змиті легкосуглинкові	33,84	1,58
49д	Темно-сірі реградовані слабо змиті середньосуглинкові	68,96	3,21
50д	Темно-сірі реградовані середньо змиті середньосуглинкові	55,23	2,57

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4
99д	Чорноземи карбонатні в комплексі з деревно-карбонатними середньо суглинкові	116,99	5,45
103д	Чорноземи карбонатні середньо змиті та деревно-карбонатні слабо змиті з плямами змиті середньо суглинкові	51,51	2,4
104д	Деревно-карбонатні сильно змиті середньо суглинкові	35,78	1,67
141	Лучно-болотні намиті неосушені	2,42	0,11
133в	Лучні шаруваті супіщані	25,31	1,18
153	Торфовища низинні глибокі добре розкладені	11,91	0,55
181б	Лучні карбонатні глейові намиті зв'язно-піщані ґрунти	11,45	0,53
208д	Темно-сірі реградовані намиті середньосуглинкові	39,63	1,85
209д	Чорноземи карбонатні намиті середньосуглинкові	7,37	0,34
215г	Опідзолені змиті з виходами порід	54,95	2,56
217	Виходи карбонатних порід	13,56	0,63
<i>Обстежено</i>		994,18	46,33
<i>Необстежено</i>		1151,82	53,67
ВСЬОГО		2146,0	100

Середньозважений бал бонітету ґрунтів сільськогосподарських угідь території старостинського округу складає 26, ріллі 28, сінокосів 17, пасовищ 14.

На території старостинського округу є цінні землі 74,9 га (темно-сірі деградовані середньо суглинкові - 69,3 га та торфовища низинні глибоко поховані - 10,1 га), які згідно земельного кодексу України (стаття 33) не підлягають вилученню для несільськогосподарських потреб.

РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

3.1. Аналіз інформативної бази раціонального використання земель

Лагодівський старостинський округ розташований в північній частині Перемишлянської міської громади на відстані 45 км від обласного центру м. Львів. Площа території сільської ради складає 2146,0 га.

По території землекористування проходять автодороги районного значення і внутрігосподарські дороги.

Лагодівська старостинський округ межує на північному заході з Підгайчиківським, на північному сході з Словітським старостинськими округами Глинянської міської територіальної громади Львівського району та на півдні з Коросненським старостинським округом Перемишлянського району Львівської області.

За даними інвентаризації земель на території Лагодівського старостинського округу складена експлікація земельних угідь, вона відображена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Експлікація земельних угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	Га	%
Сільськогосподарські землі	1113,33	51,88
Під господарськими дворами і будівлями	10,3	0,48
Під господарськими шляхами і прогонами	10,3	0,48
Ліси та інші лісовкриті площі	912,5	42,52
Забудовані землі	73,87	3,44
Відкриті заболочені землі	4,0	0,19
Відкриті землі без рослинного покриву	8,4	0,39
Води	13,3	0,62
ВСЬОГО	2146,0	100

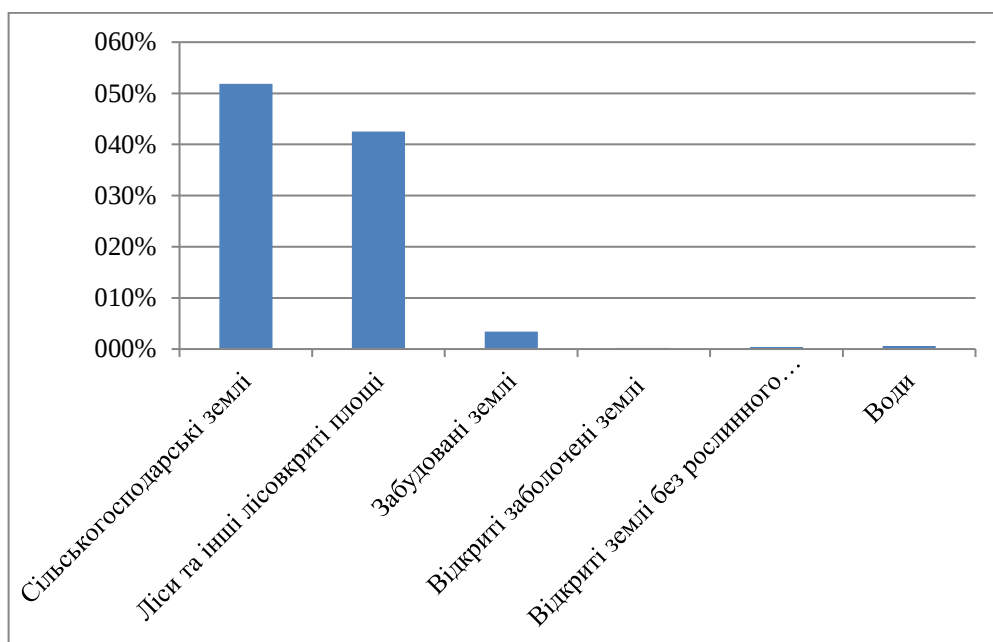

Рисунок 3.1 - Структура земельних угідь старостинського округу

Із загальної площі старостинського округу найбільшу площу займають сільськогосподарські угіддя, які становлять 1113,33 га (51,88%).

Таблиця 3.2 - Експлікація сільськогосподарських угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	Га	%
Рілля	575,7	51,71
Багаторічні насадження	46,0	4,13
Сіножаті	274,19	24,63
Пасовища	217,44	19,53
Всього с./г. угідь	1113,33	100

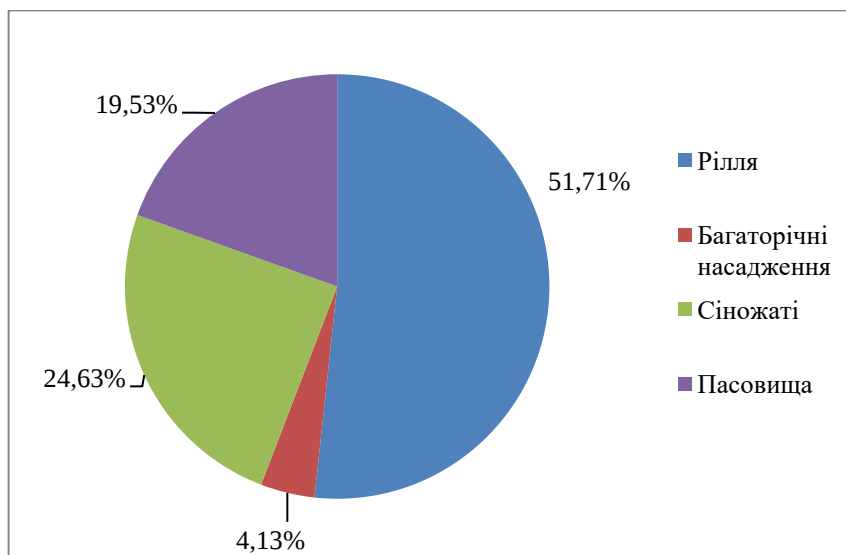

Рисунок 3.2 - Характеристика сільськогосподарських угідь

На території старостинського округу із загальною площею сільськогосподарських угідь 1113,33 га найбільшу питому вагу має рілля, 575,7 га, яка становить 51,71% від загальної площі сільськогосподарських угідь.

Розподіл земель за формами власності на території Лагодівського старостинського округу представлено на рисунку 3.3.

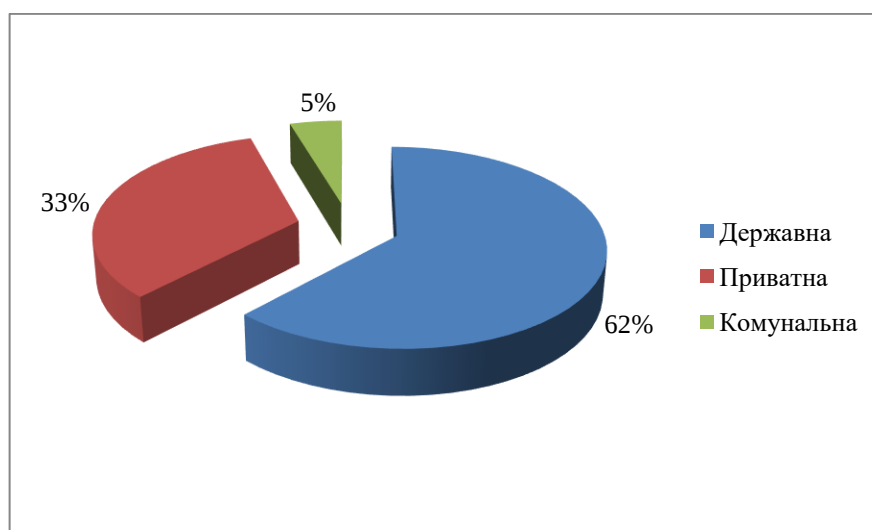

Рисунок 3.3 - Розподіл земель за формами власності

На території старостинського округу є землі державної власності – 1333,14 га (62,12%), приватної власності – 713,07 га (33,23%) та комунальної

власності – 99,79 га (4,65%). Найвищу питому вагу займають землі державної власності, що становлять 62,12 % від загальної площі старостинського округу.

3.2. Формування природоохоронних обмежень у використанні земель старостинського округу

Основною метою встановлення обмежень та обтяжень у використанні землі є здійснення права особи на сприятливе для її здоров'я та благополуччя довкілля, шляхом забезпечення раціонального соціального та економічного розвитку. Необхідно зберегти якість навколишнього середовища та використання земельних ресурсів. Мова йде про процес формування напрямків забезпечення сталого землекористування. Важливим є розуміння функціональних властивостей обмежень землекористування та соціальної ролі землі в контексті сталого розвитку, найважливішим для формування обмежень землекористування є комплексне дослідження мети природних властивостей та суб'єктивних соціальних та економічних особливостей використання земель.

Землі водного фонду, відповідно з Водним кодексом України, включають:

- моря, річки, озера, інші водойми, болота та острови;
- захисні смуги вздовж узбережжя;
- водогосподарські споруди і канали, а також відведені під них землі;
- берегові смуги водних шляхів.

У промисловості використовується до 50% загального обсягу води, у комунальному господарстві – до 17%, у сільському господарстві – до 29%, інші потреби – до 4 %. Вода також використовується для виробництва електроенергії, як теплоносіє.

Вагомими заходами щодо зменшення забруднення поверхневих і підземних вод є вдосконалення водозберігаючих технологічних процесів, запровадження закритих систем водоспоживання, вагоме скорочення викидів

стічних вод, додержання нормативів гранично допустимих концентрацій речовин у питній воді.

У містобудівних заходах з охорони водойм, водотоків, морських акваторій є вимоги щодо розміщення різноманітних народногосподарських об'єктів та створення відповідних водоохоронних зон:

- сільські території міських і сільських поселень, курортні зони і зони масового відпочинку розміщуються відносно випусків виробничих і господарсько-побутових стічних вод вище за течією водотоків і водойм;
- якщо сільськогосподарські підприємства розташовані на прибережних територіях, їх відокремлюють від води зеленою смугою шириною 100 м, а суміші мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин змішують на відстані не менше 2 км від рибогосподарських ставків;
- у прибережних смугах водних об'єктів промислові підприємства при необхідності розміщуються лише за технічної необхідності з портовими спорудами, вантажними причалами, пристанями за течією річки нижче 100 м від сільськогосподарської території;
- не допускається розміщення на полігонах твердих побутових відходів, складів нафтопродуктів, мінеральних добрив тощо.

Розрізняють водоохоронні зони та прибережні захисні смуги.

Визначаються зовнішні межі водоохоронних зон відповідно до розроблених проектів. Існують різні розміри водоохоронних зон, наприклад, для водосховищ - 500 м, малих рік завдовжки до 50 км - 100 м, рік завдовжки 50-100 км - 200 м, для рік завдовжки 100-200 км - 300 м.

Водні відносини регулюють Водний кодекс України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та інші правові акти.

Водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, смуги відведення, зони санітарної охорони встановлюються з метою створення сприятливого режиму водних об'єктів, запобігання їх забрудненню, засміченню та виснаженню, знищенню водних рослин і тварин, а також зменшенню коливань стоку вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм.

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Водоохоронні зони встановлюються вздовж обох берегів річок та навколо водорізу шириною:

- малі річки, струмки, а також ставки площею менше 3 га – 25м;
- середні річки, водосховища на них, а також ставки площею понад 3 га – 50 м;
- великі річки, водосховища на них та озера – 100 м;
- моря, затоки та лимани – 2 км.

Смуги відведення з особливим режимом використання встановлюються для потреб експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження та руйнування магістральних, міжгосподарських та інших каналів на зрошувальних і осушувальних системах, гідротехнічних і гідрометричних спорудах, а також водосховищ і дамб на річках.

Водокористувачі затверджують розміри смуг водовідведення та режим використання згідно з проектом, який розроблено та погоджено державними органами охорони навколишнього природного середовища та водного господарства.

Розміри санітарно-захисних зон для промислових підприємств визначаються кількістю викидів, речовин з неприємним запахом, шуму, радіації та інших шкідливих факторів відповідно до чинних санітарних правил розміщення промислових підприємств.

У санітарно-захисній зоні не допускається розміщення житлових будинків, дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, закладів охорони здоров'я та відпочинку, спортивних споруд, садів, парків, городів.

Санітарно-захисна зона для підприємств і відвалів гірничої промисловості становить 200-500 м.

Якщо важка промисловість розташована за межами населених пунктів на площі 1,0 тис., розмір санітарно-захисних зон для таких підприємств становить 500-1000 метрів.

Основну категорію земель, що забезпечують проведення земельної реформи, займають землі сільськогосподарського призначення, які відносяться до сфери сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарські угіддя - це землі, які використовуються в сільському господарстві. Саме згідно ст. 22 Земельного Кодексу України визначено основні правові ознаки земель сільськогосподарського призначення, які передбачають виробництво сільськогосподарської продукції, сільськогосподарську науково-дослідну та освітню діяльність, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначеної для таких цілей.

Більшу частину єдиного земельного фонду займають землі сільськогосподарського призначення. Це землі, які надані для виробництва сільськогосподарської продукції, а також здійснення сільськогосподарської науково-освітньої діяльності для розміщення відповідної виробничої інфраструктури.

З економічної точки зору сільськогосподарські угіддя відрізняються від інших угідь тим, що вони самі є засобом виробництва.

Сільськогосподарські угіддя поділяються на рілля, сіножаті, пасовища, перелоги, землі, зайняті багаторічними насадженнями, а також землі, що не належать до них, а саме: сільськогосподарські дороги і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім земель лісового фонду, земель під господарськими будівлями і дворами, земель тимчасової консервації тощо. Відповідно до правового режиму земель сільськогосподарського призначення дозволяється використовувати поверхню цих земель лише для вирощування зернових культур, овочів, садівництва, розвитку тваринництва та інших галузей сільськогосподарського виробництва, для пасовищ, сіножатей та для інших цілей, а також для будівництва житлових, адміністративних та господарських споруд, пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва або переробкою сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарські землі можна використовувати під такі потреби:

- ведення особистого селянського господарства, садівництва, сінокосіння та випасання худоби.
- товарне сільськогосподарське виробництво;
- популяризація передового досвіду в сільському господарстві, якому сприяють сільськогосподарські наукові установи та навчальні заклади;
- підсобне сільське господарство, яке ведуть сільськогосподарські підприємства, організації та установи, релігійні організації та об'єднання громадян.

Іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні юридичні особи та іноземні держави не можуть отримати землі сільськогосподарського призначення у власність.

Право визначення та зміни цільового призначення земельної ділянки не може належати ні власнику, ні користувачу, а зберігається за органами державної влади.

Зміна цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб, здійснюється за заявою власників земельних ділянок у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до ст. 170 Земельного кодексу України, землі, які є технічно забрудненими, на яких вирощується продукція, що не відповідає встановленим вимогам, підлягає вилученню з сільськогосподарського обігу та консервації [7].

До сільськогосподарських виробництв і об'єктів належать тваринницька ферма, господарська будівля, елеватор, теплиця, кормосховище, овочесховище, зерносховище, плодоовочева база, холодильник, ветеринарна лікарня, ізолятор, забійна, санітарна станція, гараж та майданчик по ремонту та технічному обслуговуванню автомобілів, тракторів і сільськогосподарської техніки.

З метою збереження навколишнього природного середовища, виключення можливості забруднення ґрунтів і водних джерел відходами виробництва навколо тваринницьких ферм, розвитку ерозійних процесів

встановлюються санітарно-захисні зони. Розміри санітарно-захисних зон регламентуються ДБН - 360 – 92.

Навколо тваринницьких ферм, де встановлені санітарно-захисні зони, заборонено:

- висадження плодово-ягідних дерев і чагарників;
- розміщення спортивних споруд, парків, дитячих установ, лікувально-профілактичних та оздоровчих установ.

На відстані не менше 12 метрів від вікон житлових будинків розташовуються господарські споруди для утримання тварин і птиці приватного користування.

У санітарно-захисній зоні 200 м навколо елеваторів не допускається розміщення підприємств зі зберігання та переробки отруйних речовин і рідин.

Санітарно-захисні зони навколо відгодівельних комплексів, цехів первинної переробки сільськогосподарської продукції, овочесховищ, картоплесховищ, фруктосховищ, зерносховищ, плодоовочевих баз не допускається використовувати для зберігання матеріалів, що мають стійкий запах. ДБН Б.2.4-3-95. регламентує санітарно-захисні зони навколо цих об'єктів.

Розміри санітарно-захисних зон навколо лікувально-санаторних пунктів, ізоляторів, забійно-санітарних пунктів, ветеринарних лікарень, ветбак-лабораторій, пунктів збору сировини для виробництва м'ясо-кісткового борошна, скотомогильників становлять 200-500 м, їх регламентує ДБН Б.2.4-3-95.

Територія Лагодівського старостинського округу має такі зони особливого режиму використання земель:

- охоронна зона, де виділяються особливо цінні природні об'єкти, історико-культурна спадщина, уздовж ліній зв'язку, ліній електропередач, землі історико-культурного призначення, землі транспорту;
- водоохоронна зона, де регулюється господарська діяльність на річках, морях, озерах та інших водоймах;

- санітарно-захисна зона, відокремлює об'єкти, які є джерелами виділення шкідливих речовин, навколо ферм, кладовищ.

В таблиці 3.3 наведено експлікацію обмежень на території старостинського округу.

Таблиця 3.3 – Експлікація обмежень на території Лагодівського старостинського округу

Назва ЗОРЗ	Загальна площа, га
Водоохоронна зона	7,77
Охоронна зона	30,87
Санітарно-захисна зона	64,79
ВСЬОГО	103,43

Процентне співвідношення зон особливого режиму земель представлено за допомогою графовізуальних методів (рис. 3.4).

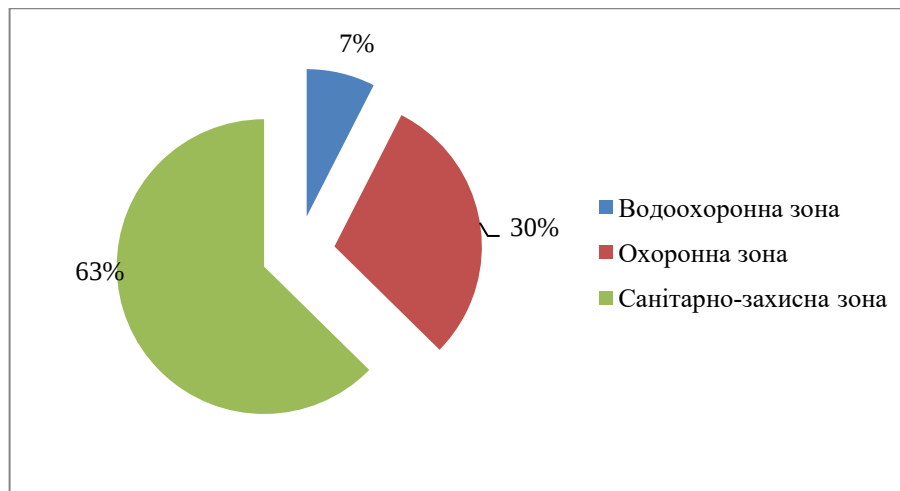

Рисунок 3.4 – Розподіл зон особливого режиму землекористування

Загальна площа земель особливого режиму використання на території Лагодівського старостинського округу становить 103,43 га. Найменшу площу займає водоохоронна зона 7,77 га (7,51 %), найбільшу – санітарно-захисна 64,79 га (62,64%).

Вони проходять через природні ресурси, які використовуються з певними обмеженнями, виходячи з розташування зон особливого режиму використання земель.

Запроектовані зони полегшать охорону об'єктів зон особливого режиму використання земель.

При виділенні зон особливого режиму використання земель поліпшується екологічний стан і створюються більш сприятливі умови для проживання населення.

3.3. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу

Забруднення навколишнього середовища є однією з найсерйозніших проблем сучасного світу. Специфіка економічного розвитку країни, яка включає значну кількість промислових підприємств, високу концентрацію автомобільного транспорту та активне використання сільськогосподарських хімікатів, зробила цю проблему особливо актуальною в Україні. Вплив забруднюючих речовин на довкілля спричиняє негативні наслідки для здоров'я населення та економіки країни загалом.

Проблема екологічної якості довкілля України особливо загострилася з окупацією Криму та початком бойових дій на Донбасі, які супроводжувалися не лише прямими військовими наслідками, а й повним знищенням сфери економіки та звичної життєдіяльності суспільства на окупованих територіях.

Необхідність пошуку ефективних рішень для мінімізації негативних наслідків забруднення навколишнього середовища є причиною дослідження цього питання. За даними МОЗ України, рівень захворюваності населення, особливо на захворювання органів дихання та серцево-судинної системи, постійно зростає, що значною мірою пов'язано з екологією. Забруднення навколишнього середовища спричиняє економічні втрати, пов'язані з

витратами на охорону здоров'я, зниженням продуктивності праці та зниженням туристичної привабливості місцевості.

З ним пов'язані різноманітні джерела забруднення навколишнього середовища в Україні. Найбільш впливовими на цей процес є промислові, транспортні, сільськогосподарські та побутові джерела. Визначити ефективні заходи вирішення проблеми можна, вивчивши ці джерела.

До переліку причин негативного впливу на екологічний стан України додали екологічні наслідки бойових дій.

Потужна зброя масового ураження, руйнування та порушення функціонування об'єктів інфраструктури, житлових будинків, підприємств, природних і заповідних територій, водойм, лісових насаджень, сільськогосподарських угідь є одними з наслідків сучасних війн і військових конфліктів. Загальний стан забруднення атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, знищення біорізноманіття, ареалів існування біоти внаслідок воєнних дій може коливатися від кризового до катастрофічного та мати довгострокові негативні наслідки для локальних, регіональних екосистем України. Можна припустити, що в країні немає місць, які б не зазнали негативної екологічної шкоди через масштаби шкоди, завданої території України.

Нехтування екологічними наслідками на фоні нагальних соціально-економічних втрат є не малозначною проблемою, яка може спричинити такі зміни стану природних екосистем, що в довгостроковій перспективі можуть сприяти негативному впливу на якість життя населення цілої країни.

Доцільно впроваджувати у сільському господарстві методи сталого землеробства, які полягають у раціональному використанні пестицидів і добрив, а також використання біологічних засобів захисту рослин. Зменшення забруднення ґрунтів і води можна досягти шляхом органічного землеробства та переходу на чисті технології виробництва.

Для поводження з побутовими та комунальними відходами необхідна система сортування, переробки та утилізації відходів. Залучення

громадськості до роздільного збору відходів з метою підвищення обізнаності населення щодо екологічних проблем. Для переробки та утилізації сміття та небезпечних хімічних речовин потрібні сучасні технології.

Також доцільно враховувати міжнародну практику боротьби із забрудненням навколишнього середовища та використати успішні практики в українських реаліях. Швеція, Німеччина та Японія досягнули значного прогресу в скороченні промислових викидів і запровадженні суворих стандартів екологічної безпеки. Ці приклади можуть бути використані для створення ефективної політики і в Україні.

Ще одним вагомим аспектом є впровадження сучасних технологій моніторингу та аналізу забруднення. Використання безпілотних літальних апаратів, супутникових систем, підключення до Інтернету та масштабна обробка баз даних дає змогу точно та своєчасно відстежувати екологічну ситуацію, визначати джерела забруднення та своєчасно застосовувати необхідні заходи. Безпосередньо це торкається автоматичних систем моніторингу якості повітря та води, які можуть стати ваговитим знаряддям контролю за дотриманням екологічних стандартів.

Важливими напрямками є також екологічна освіта та інформування населення про ризики та наслідки забруднення довкілля. Здійснення семінарів, тренінгів, інформаційних кампаній, освітніх програм, сприятиме підвищенню рівня екологічної свідомості та відповідальності громадян. Це дасть змогу сформувати культуру відповідального ставлення до природи та мотивуватиме участь в екологічних ініціативах.

Актуально зауважити, що екологічна безпека міцно пов'язана з економічною та соціальною стабільністю. Брак дієвих заходів щодо зменшення забруднення приведе до вагомих економічних втрат, що пов'язані з втратою біорізноманіття, витратами на охорону здоров'я, зниженням продуктивності праці. Тому інвестиції в екологічну безпеку слід розглядати як довготермінові інвестиції у стабільний розвиток економіки країни та добробут і здоров'я населення.

Одними з основних якісних показників, які вказують на екологічну збалансованість територій є коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стабільності.

Коефіцієнт антропогенного навантаження $K_{a.n}$ характеризує, наскільки великий вплив має діяльність людини на стан довкілля, у тому числі й на земельні ресурси. Його обчислюють за формулою (3.1):

$$K_{a.n} = \frac{\sum P \times B}{\sum P} \quad (3.1),$$

де P – площа земель з відповідним рівнем антропогенного навантаження, га;

B – бал відповідної площі з певним рівнем антропогенного навантаження.

Стійкість території залежить від сільськогосподарської освоєності земель, розораності та інтенсивності використання земель, проведення меліоративних і культурно-інженерних робіт, а також забудова території. За розрахунками І. Риторські та Е. Гойке, коефіцієнт екологічної стабільності окремих угідь становить:

Таблиця 3.4 - Коефіцієнти екологічної стабільності окремих угідь за розрахунками І. Риторські та Е. Гойке

№п/п	Угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності
1.	забудована територія і дороги	0,00
2.	рілля	0,14
3.	лісосмуги	0,38
4.	фруктові сади, чагарники	0,43
5.	городи	0,50
6.	сіножаті	0,62
7.	пасовища	0,68;
8.	ставки і болота природного походження	0,79;
9.	ліси природного походження	1,00

Коефіцієнт екологічної стабільності на території старостинського округу розраховують за формулою 3.2:

$$K_{\text{ек.ст.}} = \frac{\sum K_i \times P_i}{\sum P} \quad (3.2)$$

У кваліфікаційній роботі розраховано коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стабільності території Лагодівського старостинського округу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, K1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	K1×P	Б×P
При існуючому використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	73,87	0,00	369,35
Рілля	0,1	4,0	815,8	81,58	3263,2
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	46,0	18,4	184,0
Сіножаті	0,6	3,0	217,69	130,61	653,07
Пасовища	0,7	3,0	33,83	23,68	101,49
Інші землі	0,6	2,0	33,01	19,81	66,02
Під водою	0,8	2,0	13,3	10,64	26,6
Ліси	1,0	2,0	912,5	912,5	1825,0
Всього			2146,0	1197,22	6488,73
Кек.ст. = 0,50					
Ка.н. = 3,02					

Користуючись шкалою градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території (таблиця 3.6) можна визначити стабільність території.

Таблиця 3.6 - Шкала градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території

Значення коефіцієнта	Стабільність території
> 0,33	Екологічно нестабільна
0,34-0,50	Стабільно нестійка
0,51-0,66	Середньо стабільна
<0,67	Екологічно стабільна

В процесі обстеження ґрунтів на території Лагодівського старостинського округу виявлено непридатні для ведення сільського господарства ділянки середньозмитих та намитих деградованих земель, їх використання є екологічно недоцільне.

Тому необхідно створити ряд заходів щодо доведення навантаження до оптимального рівня та підвищення екологічної стабільності території старостинського округу. За даними екологічної оцінки земель та ґрунтового обстеження пропонується переведення частини ріллі з середньозмитими та змитими ґрунтами у поліпшені сіножаті (56,5 га) та пасовища (183,6 га). В наслідку цього збільшиться площа природоохоронних земель та покращиться екологічна стабільність. Розрахунки коефіцієнтів антропогенного навантаження та екологічної стійкості після прийняття проектного рішення щодо переведення непридатних орних земель у поліпшені сіножаті та поліпшені пасовища, представлені в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, K1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	K1×P	Б×P
При проектному використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	73,87	0,00	369,35
Рілля	0,1	4,0	575,7	57,57	2302,8
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	46,0	18,4	184,0
Сіножаті	0,6	3,0	274,19	164,51	822,57
Пасовища	0,7	3,0	217,43	152,2	652,29
Інші землі	0,6	2,0	33,01	19,81	66,02
Під водою	0,8	2,0	13,3	10,64	26,6
Ліси	1,0	2,0	912,5	912,5	1825,0
Всього			2146,0	1335,63	6248,63
Кек.ст. = 0,62					
Ка.н. = 2,91					

Коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стабільності після проведення заходів зміняться на середньо стабільні. Завдяки цьому фінансові зусилля будуть зосереджені на більш продуктивних землях.

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Служба охорони праці створюється на підприємствах відповідно до Типового положення про службу охорони праці, а її діяльність в СУОП здійснюється відповідно до Положення про службу охорони праці на підприємстві, яке вона розробляє і затверджує у встановленому порядку.

Розробляє для подальшого затвердження власником Положення про систему управління охороною праці на підприємстві і координує діяльність усіх структурних підрозділів і службових осіб щодо створення безпечних і нормативних умов праці на робочих місцях.

Веде облік об'єктів з підвищеною небезпекою, стежить за їх своєчасним технічним обслуговуванням і проведенням технічного огляду.

Контролює стан охорони праці на робочих місцях і в цілому на підприємстві, наявність і стан засобів індивідуального захисту, здійснює аналіз потенційних небезпек, інформацію про них негайно передає у відповідний орган СУОП для вжиття термінових заходів. На випадок затримки інформації з різних причин або невиконання певним органом конкретних функцій, або інших відмов у функціонуванні СУОП, вживає заходів щодо їх усунення аж до зупинки роботи виробництв, дільниць, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва.

Бере участь у розслідуванні нещасних випадків на виробництві.

Головні спеціалісти організують і забезпечують функціонування СУОП у межах своєї сфери діяльності (механізація, рослинництво, тваринництво, енергетика тощо).

Кожний із головних спеціалістів у межах своєї сфери діяльності організовує роботи за такими напрямками:

- контроль за станом безпеки виробництва, додержанням на виробничих дільницях технологічних вимог, правил експлуатації, технічного обслуговування і ремонту устаткування (обслуговування об'єктів підвищеної

небезпечності тощо), а також за наявністю засобів колективного та індивідуального захисту працівників, їх використанням та своєчасним випробуванням і заміною;

- атестація робочих місць на відповідність вимогам, нормативним актам з охорони праці;
- розробка і впровадження поточних і перспективних комплексних заходів для досягнення встановлених нормативів з охорони праці;
- перевірка виконання комплексних заходів і приписів цільових перевірок стану охорони праці на підприємстві.

Аналізують причини виробничого травматизму, аварійності, захворювань на виробництві і вживають активних заходів для їх запобігання.

Також вони беруть участь:

- у проведенні навчання з атестації працюючих з охорони праці, залучають (за необхідності) до цієї роботи спеціалістів з інших організацій, установ і державних органів;
- у розробці, перегляді і внесенні змін до інструкцій з безпечного виконання робіт та інших документів з охорони праці;
- у роботі комісій з атестації робочих місць;
- у роботі комісій з приймання в експлуатацію споруд, будівель та інших об'єктів, що пройшли капітальний ремонт (реконструкцію), і новозбудованих.

Розробляють план модернізації діючого устаткування, технологій та організовують конт-роль за їх виконанням та дотриманням вимог охорони праці.

Проводять з керівниками виробничих підрозділів та іншими працівниками наради, на яких розглядається стан охорони праці, приймають відповідні рішення і контролюють їх виконання.

Головний економіст, головний бухгалтер беруть участь у впровадженні системи управління охороною праці та формуванні цільового фонду охорони праці на підприємстві. Забезпечують фінансове функціонування системи,

правовий та нормативний статус СУОП. Здійснюють облік грошових коштів з метою виконання заходів, передбачених колективним договором, річними і перспективними планами заходів щодо охорони праці, а також проведення наукових досліджень, упровадження розробок з охорони праці та соціальний захист працюючих.

Керівник виробничої ділянки (керуючий відділком, керівник виробничого підрозділу свою роботу з охорони праці спрямовує на створення нормальних умов праці без травм і аварій на відповідних ділянках. При цьому суворо дотримується вимог чинного законодавства, стандартів, норм, правил та інструкцій з охорони праці, наказів і розпоряджень вищих керівників і спеціалістів, спеціалістів служб охорони праці підприємства, у межах посадових обов'язків виконує приписи органів державного нагляду.

Проводить інструктаж на робочих місцях з показом безпечних умов праці, про що заносить записи у відповідний журнал.

Бере участь у проведенні атестації і паспортизації санітарно-технічного стану робочих місць, устаткування і виробничого обладнання.

Виконує роботу з раціоналізації і винахідництва, упровадження досягнень науки, техніки і прогресивного досвіду з охорони праці.

Стежить за своєчасним технічним обслуговуванням, технічним оглядом і випробуванням машин, устаткування та обладнання, організує їх проведення і веде відповідну технічну документацію.

Складає перелік необхідних засобів індивідуального захисту, забезпечує ними працюючих і постійно слідкує за їх станом та використанням працюючими.

Постійно здійснює контроль за станом охорони праці на робочих місцях, визначає та аналізує виробничі небезпеки і їх можливі наслідки, негайно вживає заходів для їх усунення, а у випадку неможливості терміново передає про них інформацію в службу охорони праці і головному спеціалісту для вжиття термінових заходів. За виявленими небезпеками вживає конкретні заходи щодо запобігання аваріям, виробничим травмам і захворюванням на

робочих місцях. Розробляє інструкції для працюючих і подає їх на узгодження і затвердження у встановленому порядку [8].

РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Охорона навколишнього середовища на підприємстві характеризується комплексом вжитих заходів, які спрямовані на попередження негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище, що забезпечує сприятливі та безпечні умови праці.

Державна політика в галузі охорони навколишнього природного середовища полягає у розробці необхідних заходів щодо охорони та науково-обґрунтованого раціонального використання землі та її надр, водних ресурсів, рослинного та тваринного світу, збереження чистоти повітря та води, забезпечення відтворюваності природних ресурсів та поліпшення оточуючого людину середовища. Цей підхід до охорони навколишнього природного середовища повинен бути підкріплений системою законодавчих актів та нормативно-технічних документів в галузі охорони природи.

З метою створення правової бази охорони навколишнього природного середовища, Верховна Рада України 25 червня 1991 року прийняла Закон “Про охорону навколишнього природного середовища”, який передбачає систему гарантій екологічної безпеки людини і вносить певну впорядкованість в систему управління в галузі природокористування.

Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров’я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

У відповідності із статтею 1 цього Закону, завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у

галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

В статті 3 цього Закону визначені основні принципи охорони навколишнього природного середовища:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;
- гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;
- запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;
- збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;
- обов'язковість екологічної експертизи;
- гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

- науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;
- безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;
- стягнення збору за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів, компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупності дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;
- поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справах охорони навколишнього природного середовища;
- вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міжнародного співробітництва.

Цей Закон України закріплює екологічні права і обов'язки громадян України, визначає повноваження різних органів управління у галузі охорони навколишнього природного середовища, вимоги до спостереження, прогнозування, обліку та інформування в галузі навколишнього природного середовища, вимоги до проведення екологічної експертизи, вимоги щодо стандартизації і нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища, вимоги щодо контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища, вимоги щодо заходів забезпечення екологічної безпеки, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, регулювання у випадках надзвичайних екологічних ситуацій, відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища [11].

ВИСНОВКИ

Забезпечення підвищення ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами України неможливе без інвестицій у вдосконалення технологічної бази виробництва та екологічне покращення якості сільськогосподарських угідь. Збільшення обсягів інвестицій у поліпшення якості земельних ресурсів потребує перерозподілу витрат сільськогосподарських підприємств, коли їх частина має бути спрямована на інвестиції. Забезпечення перерозподілу вкладень здійснюється за допомогою ринкового механізму, коли підприємства, що виходять на зовнішні ринки, зобов'язані збільшувати якість власної продукції через вдосконалення виробничих процесів і підвищення якості існуючих ресурсів.

Через вплив великих виробників на зовнішні ринки необхідно розробити систему нормативно-правових стимулів, які б охоплювали всі сільськогосподарські підприємства. Вони мають передбачити податкові пільги та адресні субсидії на заходи щодо рекультивації сільськогосподарських земель згідно з показниками екологічної ефективності використання земельних ресурсів.

Загальна площа території старостинського округу становить 2146,0 га. Проаналізувавши інформативну базу управління земельними ресурсами виявлено, що в Лагодівському старостинському окрузі найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення – 1113,33 га (51,88 %), з них ріллі – 575,7 га (51,71%).

Найпоширенішими ґрунтами на території старостинського округу є ясно-сірі опідзолені та сірі опідзолені легкосуглинкові.

Більше половини земель Лагодівського старостинського округу 1333,14 га (62,12%) перебувають у державній формі власності. У приватній власності перебуває 713,07 га (33,23%) земель, а до комунальної власності віднесено лише 99,79 га (4,65%) земель.

Встановлено обмеження щодо земель у зонах особливого режиму використання земель. Найбільшу площу має санітарно-захисна зона – 64,79 га (62,64%), водоохоронна – 7,77 га (7,51 %). Створення більш сприятливих умов для проживання населення є результатом виділення зон особливого режиму використання земель.

Для оцінки впливу складу земель на екологічну стабільність території Лагодівського старостинського округу розраховано коефіцієнт екологічної стабільності землекористувань. Вплив діяльності людини на стан навколишнього середовища і земельних ресурсів вимірюється коефіцієнтом антропогенного навантаження.

Результати розрахунків свідчать про зміну екологічної стабільності території Лагодівського старостинського округу з стабільно нестійкої ($K_{\text{ек.ст.}} = 0,5$ (табл.3.5), на середньо стабільну форму ($K_{\text{ек.ст.}} = 0,62$ (табл.3.7), коефіцієнт антропогенного навантаження змінився на відносно низький рівень. Після вжиття наступних заходів відбулися позитивні зміни в екологічній стабільності та рівні антропогенного навантаження, пропонуємо з одного виду в інші перевести 240,1 га угідь, зокрема з ріллі на середньозмитих та намитих ґрунтах в покращені сіножаті (56,5 га) та у покращені пасовища (183,6 га).

Збільшення екологічно стійких угідь (покращені сіножаті і пасовища) на території старостинського округу частково покращить екологічну ситуацію, оскільки вони сприятливо впливають на екологічний стан земель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вініченко І.І., Кобець Є.А., Серeda О.О. Формування інструментів регулювання ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2023. № 3–4. С. 4–9.
2. Всесвітня організація охорони здоров'я. World Health Organization . URL: <https://www.who.int/en/>
3. Галас Л. І., Дзямулич М. І., Шматковська Т. О. Особливості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. Економічний форум. 2021. № 2. С. 74–79.
4. Грещук Г. І. Нормативно-правове регулювання сталого використання земель сільськогосподарського призначення. Вісник економічної науки України. 2022. № 1. С. 26–31. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).26-31](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).26-31)
5. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua> (дата звернення: 06.08.2024).
6. Дж. Даймонд. Зброя, мікроби і сталь. КМ-БУКС: 2018. 764 с.
7. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012768.html (дата звернення: 30.07.2019).
8. Катренко Л.А., Пістун І.П. Охорона праці в галузі освіти: навч. посібник. 2-ге вид., доп. Суми, 2004. 304 с.
9. Концепція збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 р. : Наказ Міністерства аграрної політики України від 20 серпня 2003 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0280555-03> (дата звернення: 06.08.2019).
10. Музика П. М., Урба С. І., Гончаренко Л. В. Аналіз стану та ефективності використання земельних ресурсів в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). № 4 (2). С. 45–53.

11. Охорона навколишнього середовища. URL: <https://e-tk.lntu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=15204>.
12. Паляничко Н. І. Аналіз стану та ефективності використання земельних ресурсів в Україні. Збалансоване природокористування. 2016. № 1. С. 128–132.
13. Про землеустрій: Закон України № 858-IV від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>.
14. Про фермерське господарство: Закон України № 973-IV від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/973-15>.
15. Сільське господарство України за 2021 р. : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 245 с.
16. Сітковська А.О., Масляєва О.О. Земельно-ресурсний потенціал аграрного сектору: стан та особливості використання. Агросвіт. 2023. № 9-10. С. 77–81.
17. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/05/13/infografika/svit/yakux-krayinax-svitu-najvyshha-ta-najnyzhcha-ochikuvana-tryvalist-zhyttya#google_vignette
18. Содома Р., Дубневич Ю., Марків Г., Шматковська Т. Моніторинг соціально-економічного розвитку територіальних громад. Вісник ЛНАУ. Серія Економіка АПК. 2021. № 28. С. 24–30.
19. Статистичний щорічник України за 2021 р. : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 541 с.
20. Стащук О., Бояр А., Дзямулич М. Специфіка формування податкової політики при розробці вуглецевого податку. Економіка та суспільство. 2021. № 31. Статистичний щорічник України за 2021 р. : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 541 с.
21. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. Постанова КМУ від 7 червня 2017 р. № 413. Київ. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF>.

22. Ступень Р., Ступень Н., Ступень О. Методика організації використання та охорони земельних ресурсів в умовах децентралізації влади: матеріали XXII Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій», 5-7 жовтня 2021 року Львів - Дубляни, Україна. С. 9-11.

23. Ступень Р. М., Ступень О. І., Ступень Н. М. Стратегічна модель функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Використання та охорона земельних ресурсів: актуальні питання науки і практики" (19 травня 2021 року), 2021. – с. 114-116.

24. Шматковська Т., Подзізей О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Економічний форум. 2020. № 4. С. 77–85.

25. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/faostat> (дата звернення: 10.01.2022).

26. Shmatkovska T., Dziamulych M., Yakubiv V., Myshko O., Stryzheus L., Yakubiv R. Economic efficiency of land use by agricultural producers in the system of their non-current assets analysis: a case study of the agricultural sector of Ukraine. Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development». 2020. Vol. 20. Iss. 3. P. 543–554.